

Державна підтримка малого бізнесу як чинник соціальної політики держави

Табінський В.А.

доцент кафедри оподаткування та соціального забезпечення
Університету митної справи та фінансів

Калашник М.В.

студент фінансового факультету
Університету митної справи та фінансів

Калмиков Д.В.

студент фінансового факультету
Університету митної справи та фінансів

У статті досліджено сучасний стан малого бізнесу в Україні. Також у статті проаналізовано правові засади підтримки малого бізнесу в контексті регіоналізації державного управління економікою. Визначено правові засади підтримки малого бізнесу на наднаціональному, державному та регіональному рівнях. В результаті дослідження запропоновано шляхи подолання проблем підтримки державою малого бізнесу.

Ключові слова: бізнес, малий бізнес, державне управління економікою, державна підтримка.

Tabinsky V.A., Kalashnik N.V., Kalmykov D.V. ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОДДЕРЖКА МАЛОГО БИЗНЕСА КАК ФАКТОР СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА

В статье исследовано современное состояние малого бизнеса в Украине. Также в статье проанализированы правовые основы поддержки малого бизнеса в контексте регионализации государственного управления экономикой. Определены правовые основы поддержки малого бизнеса на государственном и региональном уровнях. В ходе исследования найдены способы решения проблем поддержки государством малого бизнеса.

Ключевые слова: бизнес, малый бизнес, государственное управление экономикой, государственная поддержка.

Tabinsky V.A., Kalashnik N.V., Kalmykov D.V. STATE SUPPORT OF SMALL BUSINESS AS A FACTOR OF SOCIAL POLICY OF THE STATE

The article analyzes the current state of small business in Ukraine. The article also analyzed the legal basis to support small businesses in the context of regionalization of state economic management. Defined legal basis to support small businesses at the supranational, national and regional levels. During the research, ways to solve problems of state support for small businesses.

Keywords: business, small business, public administration, economics, government support.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних європейських країнах малий бізнес виступає основою соціально-економічного розвитку, він є середнім класом, який є базою для стабільного розвитку економіки. Діяльність малого бізнесу орієнтована перш за все на місцевий ринок, тому він має виступати базою для формування раціональної структури місцевої економіки та сприяти розвитку конкретного регіону. За таких умов логічним та доречним є питання наділення регіональних та місцевих органів влади повноваженнями щодо підтримки та стимулювання розвитку підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження природи малого бізнесу, його місця та ролі в розвинутих ринкових економіках, реагування на заходи держав-

ного регулювання та підтримки є об'єктом уваги таких зарубіжних вчених, як Т. Бартік, В. Баумоль, А. Брунетті, М. Вайт, Б. Ведер, П. Вестхед, Д. Гнявеллі, М. Портер, П. Рейнольдс, Х. Смітс, Й. Шумпетер. Проблеми державної підтримки малого бізнесу ставили і вирішували в контексті фундаментальних досліджень державного регулювання підприємницької діяльності українські науковці. Н.І. Галан розглядала основні напрями державної підтримки малих та середніх підприємств в Європейському Союзі. О.А. Кириченко сформулював стратегію розвитку малого бізнесу в Україні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження функціонування деяких аспектів державної підтримки малого бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найважливішим завданням державної влади є забезпечення інтересів населення, досягнення його добробуту. Соціальну політику можна визначити як діяльність держави й інших суспільних інститутів, спрямовану на прогресивний розвиток соціальної сфери, вдосконалення умов, способу і якості життя людей, забезпечення певної частини їхніх життєвих потреб, надання громадянам необхідної соціальної підтримки, допомоги і захисту. Одним із напрямів соціальної політики слід вважати підтримку держави малого бізнесу.

Кінцевий результат державної соціальної політики досягається завдяки діяльності не тільки держави та її інститутів, але й інших суб'єктів, що здійснюють власну соціальну політику, яка так чи інакше співпадає з державною в рамках наявного правового поля [1].

При цьому важливо зазначити, що у низки суб'єктів соціальної політики ключова роль належить саме державі, оскільки інші приватні суб'єкти державної соціальної політики виступають як інститути досягнення поставлених державою цілей і функціонують у рамках, заданих державою. Таким чином, держава для досягнення своїх цілей діє через багатьох суб'єктів різних видів діяльності, які можуть вважатися суб'єктами державної соціальної політики тільки тією мірою, якою вони забезпечують поставлені державою соціальні цілі.

Основні зусилля держави в реалізації соціальної політики зосереджені на забезпеченні соціальної стабільності суспільства, його соціальної безпеки. Саме малий бізнес значною мірою сприяє мінімізації соціальної напруги, соціальних конфліктів і суперечностей у суспільстві, стає інструментом забезпечення та гарантування соціальних стандартів життя, що є одним із завдань формування дієвої, активної, конструктивної державної соціальної політики. Партнерство держави та малого бізнесу дасть змогу зміцнити інститути державності, вирішити низку соціальних проблем у частині зниження рівня безробіття, подолання зубожіння населення.

Заходи державної підтримки малого підприємництва поділяються на 2 види впливу: прямий і непрямий. До прямого впливу можна віднести, наприклад, безпосереднє введення податкових пільг для малих та середніх фірм, виділення бюджетних коштів для пільгового фінансування їх перспективних інвестиційних проектів, надання у безоплатне користування або оренду малим підприємствам державного майна [2].

Непряма підтримка малих підприємств здійснюється державою опосередковано, тобто через стимулювання великих і середніх корпорацій, банків, страхових компаній, громадських організацій, а також залучення елементів інфраструктури малого бізнесу, які забезпечують загальні умови його розвитку (навчальних центрів, бізнес-інкубаторів, технопарків, лізингових, консалтингових, аудиторських, юридичних фірм). До непрямого виду можуть відноситися такі форми підтримки, як виділення субвенцій і дотацій регіонам і муніципальним утворенням як преміювання за високий рівень розвитку малого підприємництва.

До функціонального напрямку державної підтримки можна віднести три види підтримки: організаційно-маркетингову, фінансово-податкову і майнову. Перший із перерахованих видів підтримки охоплює заходи, пов'язані з регламентуванням діяльності малих підприємств, а також зі створенням різних структур, що надають послуги малому бізнесу. До них належать, наприклад, спрощена реєстрація суб'єктів малого підприємництва, надання маркетингової інформації на пільгових засадах, проведення консалтингу і аудиту. До фінансово-податкового виду підтримки відносяться різні форми прямого і непрямого фінансування малого бізнесу і застосування податкових важелів для стимулювання його розвитку. В цю групу входять надання податкових і митних пільг, стимулювання банків і страхових компаній до кредитування або страхування малих підприємств; фінансові і податкові форми державної підтримки малого підприємництва.

Майновий вид підтримки малого бізнесу передбачає активне залучення в цей процес державної і муніципальної власності (до того ж не лише матеріальної, але й інтелектуальної); наприклад, впровадження на малих та середніх підприємствах нових технологій, проведення лізингових операцій, застосування гарантійних механізмів із використанням державного майна [2].

Внутрішні проблеми можуть часто вирішуватися самими малими підприємствами на місцевому рівні, подолання багатьох зовнішніх бар'єрів вимагає дій з боку держави на регіональному рівні. Одна з основних труднощів у розв'язанні «зовнішніх» проблем полягає у тому, що заходи, прийняті різними державними установами в підтримку малого підприємства, та плани/програми дії для їхнього впровадження зазвичай погано скоордино-

вані. Важко розділити відповідальність за приведення в життя політики, коли функції виконавчої влади й розподіл компетенції в бюджетній, податковій, кредитно-фінансовій й тарифній сферах не складаються в єдину політику підтримки малого підприємництва. Тому державі вкрай необхідно сконцентруватися на усуненні протиріч між різними установами (регіональними, секторальними, галузевими), що мають відношення до малого бізнесу [3, с. 146].

Політика держави щодо малого бізнесу виявляється, по-перше, у створенні законодавчої основи функціонування малих підприємств, а по-друге, у формуванні громадської думки щодо цього важливого сектору економіки держави.

Згідно зі статистичними даними стану малого підприємництва в розвинених країнах з найбільшою часткою та даними за ступенем фінансової підтримки найбільш популярним заходом державної підтримки малого підприємства практично у всіх країнах виступає надання державних гарантій за кредитами малому бізнесу. Практично всі країни, вказані в табл. 1 (за винятком Ірландії і Нової Зеландії), мають свої державні гарантійні програми.

Таким чином, аналіз міжнародної практики державної підтримки малого бізнесу в розвинених країнах дає змогу окреслити такі тенденції.

1) уряди більшості країн світу розглядають сприяння розвитку сегменту малого бізнесу як основу державної економічної політики, щорічно ініціюють численні державні програми вартістю в десятки мільярдів доларів;

2) ключовими інструментами підтримки виступають фінансова та інфраструктурна, консалтингова, інформаційна підтримка, сприяння експорту;

3) пріоритетними цілями програм підтримки малого бізнесу виступають створення нових підприємств, підтримка інновацій і використання нових технологій, підвищення конкурентоздатності продукції, особливо на світових ринках, створення нових робочих місць, розвиток окремих регіонів і галузей.

Сьогодні в Україні практично відсутня цілісна державна політика щодо підтримки і розвитку малих підприємств як система послідовних та взаємопов'язаних кроків з чітко визначеними завданнями, напрямками й очікуваними результатами. Дії органів публічної влади демонструють недостатнє усвідомлення значення малих підприємств для національної економіки, а проявами цього є непослідовність та несистемність рішень, які ними приймаються.

Нижче сформульовано та подано пропозиції щодо системи політичних заходів та кроків у сфері підтримки розвитку малих підприємств. Пропозиції щодо основних засад державної

Таблиця 1

Державна політика підтримки малого бізнесу, яка стосується підвищення доступності фінансування

Заходи державної підтримки МСБ	Держава
Збільшення обсягів підтримки у вигляді гарантій за кредитами МСБ	Великобританія, Данія, Іспанія, Італія, Канада, Нідерланди, Південна Корея, Словаччина, Словенія, США, Таїланд, Угорщина, Фінляндія, Чилі, Швейцарія
Надання особливих умов за гарантіями для стартап-бізнесу	Данія, Канада, Нідерланди
Збільшення державних гарантій за експортними операціями	Великобританія, Данія, Іспанія, Канада, Нідерланди, Нова Зеландія, Фінляндія, Швейцарія, Швеція
Збільшення частки прямого фінансування	Іспанія, Канада, Південна Корея, Сербія, Словенія, Угорщина, Чилі
Субсидування відсоткових ставок	Великобританія, Іспанія, Португалія, Росія, Туреччина, Угорщина
Податкові пільги, відстрочка платежів	Великобританія, Ірландія, Іспанія, Італія, Нова Зеландія, Росія, Франція
Об'єднання банків, які спеціалізуються на кредитуванні МСБ, зокрема ті, які кредитують МСБ з негативною відсотковою ставкою	Данія, Ірландія
Фондування Центральним банком кредитних організацій	Великобританія

Джерело: [4, с. 647]

політики спрямовано на вирішення (мінімізацію впливу) найгостріших проблем розвитку малих підприємств в Україні, визначених за результатами фахових досліджень у сфері малих підприємств та секторальних дискусій.

При цьому передбачається, що певна частина необхідних змін буде досягнута через ринкові механізми (економічну конкуренцію, саморегулювання професійних об'єднань, збалансування попиту та пропозиції), а також

через політичну волю самих суб'єктів малих підприємств до кардинальних реформ.

Відповідно до Конституції України правові засади і гарантії підприємництва, правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання визначаються виключно законами України (п. 8 ч. 1 ст. 92). Таким чином, саме закони складають основу правового регулювання підприємництва в Україні та врегульовують найважливіші правовідносини у цій сфері.

Таблиця 2

Пропозиції щодо системи політичних заходів та кроків у сфері підтримки розвитку малого бізнесу

Проблеми та перешкоди	Заходи (інструменти)	Ризики або обмеження
1. Нерівноправність відносин суб'єктів малих підприємств та органів публічної влади	1) чітке визначення повноважень органів публічної влади у відносинах з суб'єктами господарювання та способів (форм) здійснення таких повноважень; 2) чітка регламентація реєстраційних, дозвільно-погоджувальних процедур, порядку здійснення державного контролю (нагляду); 3) розширення сервісних і консультативних функцій та обов'язків органів публічної влади; 4) запровадження дієвого механізму консультацій органів публічної влади з представниками малих підприємств.	Протидія частини посадовців; орієнтованість системи на виявлення правопорушень та притягнення підприємців до відповідальності; брак позитивного досвіду участі малих підприємств у формуванні та реалізації державної політики
2. Поширеність корупції в органах публічної влади	1) розширення застосування декларативного принципу та принципу мовчазної згоди у відносинах суб'єктів господарювання з органами публічної влади; 2) чітка регламентація здійснення адміністративних процедур та порядку надання адміністративних послуг; 3) впровадження електронного врядування (зокрема, електронного цифрового підпису та електронних послуг).	Протидія корумпованих посадовців і підприємців; усталені в суспільстві корупційні традиції і механізми

Джерело: [6, с. 60]

Таблиця 3

Пропозиції щодо вдосконалення законодавчого регулювання основних аспектів малого бізнесу

Сфера законодавчого регулювання	Зміст пропонованих змін
Загальні засади підприємництва	спрощення порядку започаткування та припинення підприємницької діяльності; усунення невикористаних вимог, перепон, адміністративних обмежень; лібералізація та забезпечення стабільності договірних відносин
Державний нагляд (контроль)	уточнення та звуження повноважень органів державного нагляду (контролю) та їх посадових осіб; визначення чіткого порядку застосування адміністративних санкцій та заходів; посилення правових гарантій для суб'єктів господарювання під час здійснення заходів державного нагляду (контролю)
Ліцензування та дозвільна діяльність	скорочення переліку видів діяльності, що підлягають ліцензуванню, та документів дозвільного характеру; спрощення та конкретизація порядку видачі ліцензій та документів дозвільного характеру

Сьогодні в Україні діє значна кількість законів, що врегульовують різні аспекти малих підприємств. Тому пропозиції щодо реформування законодавчих засад малих підприємств передбачають здебільшого внесення змін до чинних законів, а також скасування невиправданих (неефективних) регулювань.

Водночас пропозиції щодо прийняття нових законів передбачають цільове (точкове) нормативне втручання в нерегульовані правовідносини, які об'єктивно його потребують.

Цілями пропонованого втручання до законодавчого регулювання у сфері малих підприємств є:

- утвердження реальної свободи та спрощення умов здійснення підприємницької діяльності;

- побудова конструктивного партнерства держави (територіальних громад) та підприємців;

- усунення бюрократичних перепон, зменшення адміністративного впливу та фіскаль-

ного навантаження на суб'єктів малих підприємств;

- зниження монополістичного впливу великих підприємств на суб'єктів малих підприємств;

- захист малих підприємств від зловживань владними повноваженнями з боку органів публічної влади та їх посадових осіб.

Висновки з цього дослідження. Розвиток малого бізнесу в Україні є істотним недовикористаним резервом економічного зростання. Його активізація є одним з ключових пріоритетів регулювання соціально-економічного розвитку економіки України.

Отже, прискорення розвитку малого бізнесу в Україні може бути здійснено шляхом його зваженої та цілеспрямованої державної підтримки, особливості формування якої мають враховувати наявність великого попиту з боку потенційних реципієнтів та жорстку обмеженість ресурсів, що можуть бути використані для її формування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.
2. Мамикіна І.О. Сучасні реалії малого підприємництва в Україні: проблеми та перспективи / І.О. Мамикіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://conference.spkneu.org>.
3. Кушнір М.О. Сучасні стратегічні орієнтири європейської регіональної політики / М.О. Кушнір // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 1. – С. 146–149.
4. Лазур П.Ю. Новітні методи фінансування і кредитування діяльності малих і середніх підприємств / П.Ю. Лазур // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2012. – Вип. 221. – Т. 3. – С. 646–659.
5. Основные характеристики систем государственной-общественной поддержки и развития МСП зарубежных стран : мат. X Всерос. конф. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.giac.ru/analytics/?id=14>.
6. Тищенко О.П. Державне управління регіональним розвитком в умовах регіоналізації / О.П. Тищенко // Економіка: теорія та практика. – 2013. – № 1. – С. 59–67.
7. Україна в рейтингу “Doing Business – 2016”: прорив в сфері реєстрації на фоні стагнації інших напрямів дерегулювання : аналітична записка / Ю.Б. Іванов, А.О. Удовенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ndc-ipr.org/media/documents/Proruv.pdf>.